

Het boek van Dede Korkoet Turkse volksverhalen

**Interviews met Rik Boeschoten en
Adnan Binyazar**

RASA
1 december 2006

RASA
wereldculturencentrum

Inhoud

Programma	4
Bel of zet je telefoon aan – <i>Adnan Binyazar</i>	5
Vertaling van <i>Ya ara, ya açık tut telefonunu</i>	
Selectieve bibliografie over <i>Het boek van Dede Korkoet</i>	20
Bestellijst	22

Colofon

Dit programmaboekje is een uitgave van Umut Literatuur.

Druk:	Kopijwinkel
Tekstredactie:	Aafke van Hoof
Vertaling kort verhaal:	Hanneke van der Heijden
Tekst:	Vijdan Yildirim en Karel Giltay
Opmaak:	Karel Giltay

De literaire bijeenkomst rond Het boek van Dede Korkoet wordt georganiseerd door Umut Literatuur in samenwerking met RASA

Met dank aan Gemeente Utrecht, afdeling Culturele Zaken

Stichting Umut Literatuur
Oudegracht 36 • 3511 AP Utrecht
030 - 2145593 • umut@umut.nl

Programma

Datum: Vrijdag 1 december 2006
Tijd: 20.30 - 23.30 uur
Lokatie: RASA, Pauwstraat 13 a, Utrecht
Voertaal: Turks / Nederlands
Vertaling: Hanneke van der Heijden

20:30 - 21:20 Interview met Rik Boeschoten

Martin van Bruinessen van de Universiteit van Utrecht in gesprek met de Turkoloog Rik Boeschoten over zijn boek *Het boek van Dede Korkoet* (Bulaaq, 2005). Boeschoten is als hoogleraar verbonden aan de vakgroep Oriëntalistiek van de Universiteit van Mainz. *Het boek van Dede Korkoet* vindt zijn oorsprong in Centraal-Azië bij de Turkse nomadenstam de Ogoezen. Deze verzameling heldenverhalen staat te boek als een literair hoogtepunt van de middeleeuwen. Martin van Bruinessen is hoogleraar bij de Opleiding Arabische, Nieuwperzische en Turkse talen en culturen en is hoogleraar bij het International Institute for the Study of Islam in the Modern World (ISIM). Voertaal: Nederlands.

21:20 - 21:50 Verteltheater

Voordracht van het verhaal *Hierin wordt verhaald van Dolle Domroel, zoon van Doecha Kodzja, mijn heer* uit *Het boek van Dede Korkoet* door Peter Smeeman en Ankie Hoyer van Vertelburo Lombok.

21:50 - 22:10 Pauze

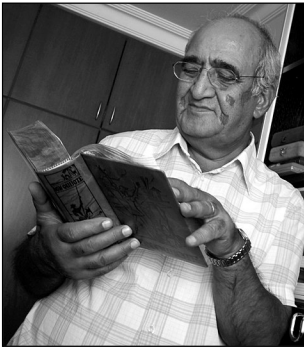

Foto: Erdem Öztop

22:10 - 22:55 Interview met Adnan Binyazar

De Turkse onderzoeker en auteur Adnan Binyazar (Diyarbakir/Turkije, 1934) wordt geïnterviewd naar aanleiding van zijn gepubliceerde Turkse sprookjes en werk over Turkse volksverhalen. Onder zijn redactie kwam een editie van *Het boek van Dede Korkoet* op de markt. Binyazar schreef twee autobiografische romans. Hij won in 2005 met zijn tweede autobiografische roman, over zijn liefdesrelatie met zijn latere overleden vrouw, de Orhan Kemal Prijs, een prestigieuze literaire prijs in Turkije. Het interview wordt gehouden door Mehmet Emin Yildirim, verbonden aan de afdeling Turkologie van de Universiteit van Leiden. Voertaal: Turks met vertaling naar het Nederlands.

22:55 - 23:25 Boekenstand en signeren

Bel of zet je telefoon aan

Adnan Binyazar

Het geluid kwam van het balkon, het was het hoekhuis in de straat waar ik 's ochtends doorheen liep als ik een krant ging halen.

Een keer op de heenweg...

Pie-iep!

En een keer op de terugweg...

Pie-iep!

Ik bleef midden op straat staan, in de veronderstelling dat ik de vogel wel zou kunnen zien, en tuurde naar het donkere gebladerte van de druivenranken die het balkon omgaven. Omdat hij na dat ene piepje ophield kon ik de vogel niet zien, hoe goed ik ook keek. Het balkon lag hoogstens een meter boven het straatniveau, maar ik durfde niet dichterbij te komen, bang dat ik hier, in het plaatsje waar ik een paar dagen zou blijven, meteen bekend zou staan als zo'n type 'dat staat te loeren naar andermans vrouw en dochters'. 'Fluit nog een keertje, toe dan...' zei ik bij mezelf in de richting van de bladeren, en ik moest denken aan de zinnen in het verhaal 'Psst! Psst!' van Sait Faik.

'Het maakt niet uit waar het vandaan komt, van de bergen, de vogels, de zee, mensen, dieren, gras, insecten of bloemen. Het maakt niet uit waar het vandaan komt, als er maar ergens een 'psst!' klinkt! Nergens 'psst!' te horen, wat een ramp...'¹

Nu ik hier op dit vroege uur zo stond te kijken naar de zee die zich voor me uitstreckte en de naar dennen geurende wind uit de bergen opsnoof, had het piepje vanuit het gebladerte een klein venster geopend naar mijn stille eenzaamheid. Die ochtend was de hele wereld, van de insecten tot de vogels aan het firmament, van het plankton op de zeebodem tot de walvissen met hun reusachtige ademsluimen, van onderaardse borrelingen tot bovengrondse bewegingen, voor mij een oord van genegenheid geworden!

'Een stille eenzaamheid...'

Als ik kinderen knuffel, kus ik hun voeten. Toen ik op een middag door het park liep en Zeynep, een jaar of vijf oud, me met god weet wat voor gevoel in mijn armen vloog en haar tengere armpjes om mijn hals sloeg, gaf ik een zoen op haar handen. 'Ik ga jou ook een kusje geven!' had ze geroepen. Ze

¹ De tekst van Sait Faik is hier voor het verhaal enigszins aangepast [noot van de auteur].

klemde haar armen nog steviger om mijn nek, ik snoof de geur van haar adem op, en ze gaf me met haar dunne lippen een zoen.

Haar had ik voor het eerst gezien in de periode dat ik bij iedere toenadering nog moest denken aan de warme adem van Zeynep. Het eerste wat ik van haar zag toen ze onder aan de trap stond te wachten, waren haar haren, die ze in een vlecht op haar hoofd bijeen had gebonden. Lichtvoetig als een eekhoorn trippelde ze naar boven. Daarna pas hoorde ik haar stem, zag ik de blijdschap op haar lachende gezicht, het licht in haar donkerbruine ogen... Met haar scheen een warme winterzon mijn kamer binnen.

Ach, de mens bezwijkt nog eens aan illusies...! Ik liet me misleiden door die 'warme zon' en vertelde haar enthousiast over Zeynep; de tengere armen die het meisje om mijn hals had geslagen, haar wilgengroene ogen die nog meer kleur kregen door hun glans, haar adem die naar lentebloemen rook... Terwijl ik de woorden aaneenreeg, was zij verdiept in de beeldjes die stonden uitgestald in de wandkast... Dat Zeynep haar koud liet, zette een domper op het uitbundige enthousiasme in mijn hart; het kwetste me, zoals klungelige toneelspelers zich beginnen te generen als ze in de eerste scènes van een toneelstuk heen en weer rennen en zich steeds belachelijker maken.

(Wat ik ook probeer, het lukt me niet om mijn geestdrift te beteugelen. Ik ben besmet door de ziel van Don Quichot; al weet ik dat het gevoel op haar gezicht niet meer dan make-up is, toch ben ik verkocht zodra ik iemand zie lachen. Zoals onze edelman een kasteelvrouw maakte van Dulcinea, al had ze appelwangen en rook ze naar een varkensstal, zo transformeer ik talloze saaie vrouwen tot paleisdames. Maar wat kun je anders verwachten van zo'n stille eenling als ik, die zich in films laat misleiden door de geroutineerd vormgegeven gezichten van actrices en tranen met tuiten huilt..!)

Ik was met hooggespannen verwachtingen naar deze baai gekomen, maar na een paar dagen werd het leven er eentonig: zwemmen in zee... 's avonds uitbundige maaltijden... te pas en te onpas zitten lachen... scheuren met de auto, kunstjes met de brommer, of de weg nu breed of smal was... iedere avond verstikkende wolken insectenverdelger die over straat werden uitgespoten... 's nachts aan het strand zitten... de zwoele blikken van zwijmelende meisjes... het gekletter waarmee mannen en vrouwen de okey-stenen op hun balkontafel lieten neerkomen... het geheimzinnige gefilosofeer van zogenaamde intellectuelen die nog nooit een boek hadden opengeslagen... eindeloze discussies over voetbaltactiek door mannen die allemaal deskundigen waren... de straatventers die zo schreeuwden dat zelfs het meest woeste roofdier er nog van zou schrikken... het broeierige geroep van de verkopers van gasflessen... slome, hongerige katten... vuile honden, vel over been... smartlappen die eenzamen in de liefde besmeurden met emotioneel braaksel....

Het enige wat niet eentonig was, was het gekwetter van de vogel die ik 's ochtends hoorde.

Maar het duurde niet lang, of de vogel misgunde me mijn stille eenzaamheid, die door hem een stem gekregen had. Iedere ochtend had hij gefloten, op de heenweg, en op de terugweg weer, maar plotseling was het uit. Of ik nu voorbijliep op mijn zo'n beetje vaste tijdstip, of zomaar wanneer het in me opkwam, fluiten deed hij niet! Wat ik wel niet uithaalde om hem weer aan het fluiten te krijgen; ik klakte met mijn tong, ik sprak hem toe in vogeltaal, ik trok gekke bekken zonder me er iets van aan te trekken dat voorbijgangers versteld zouden staan, en onder het motto 'als jij niet wilt fluiten, dan doe ik het zelf wel!' imiteerde ik andere vogels...

Maar fluiten, ho maar!

Ik keek tussen de druivenbladeren maar ik zag hem niet, ik begon verklaringen te bedenken waarom die vogel zich niet liet zien, waarom hij niet flook, maar ik kon geen enkele overtuigende reden vinden waarom hij zich in stilzwijgen hulde. 'Als ik mijn eigen momenten heb, dan heeft de vogel die ook!' dacht ik uiteindelijk, en ik ging op zoek naar overtuigendere opties waarom de vogel niet flook: op een dag liep ik 's ochtends in alle vroegte langs het balkon,

maar hij flook niet!

Een andere keer liep ik langs toen de kippen op stok gingen,

maar hij flook niet!

Ik liep langs op een goed moment voor mij,

maar hij flook niet!

Ik liep langs op een goed moment voor de vogel,

maar hij flook niet!

Ik liep langs op een slecht moment voor mij,

maar hij flook niet!

Ik liep langs op een slecht moment voor de vogel,

maar hij flook niet!

Ik liep langs op een slecht moment voor de tijd, op een goed moment voor een slecht moment,

maar hij flook niet..!

Mijn speurtocht naar een reden die kon verklaren waarom de vogel niet flook, leverde niets op. Hoewel ik maar al te goed wist dat troost de nederlaag van het gevoel is, hield ik mezelf voor dat wie went aan geluid, ook went aan de stilte, en ik vergat zogenaamd de vogel en zijn gekwetter...Maar ook dat hielp niets; het gevoel de vogel te vergeten bracht me bij andere vormen van eenzaamheid. Pas toen het duistere gevoel een ander te verliezen me in zijn greep kreeg, besefte ik dat wie gewend is aan iets prettigs er niet tegen kan

dat te moeten missen. Als ik aan zee of op mijn kamer naar muziek zat te luisteren, als ik op visite bij de burens maar wat zat te lachen, als ik het gepruttel van motorbootjes hoorde, als mijn oren verstopt raakten van het opgewonden gedebiteer van oeverloos pratende mannen, als ik schoon genoeg kreeg van steeds maar jengelende kinderen, als ik met afkeer keek naar al die overbodige prullaria die je in toeristische oorden hebt, dan tuimelde mijn gemoed in een gat en doemde voor mijn ogen de gestalte op van de vogel die ik al die tijd niet had gezien. Als je ergens pijn hebt, kun je wel proberen om niet aan die zere plek te denken, maar in dat geval voel je enkel een nog veel heviger pijn; met een dergelijke pijn verdween die vogel niet uit mijn gedachten. Als ik alle problemen uit mijn hoofd had gezet en me in een van de achterkamers op een boek concentreerde, meende ik de vogel weer te horen kwetteren, dan gooide ik mijn boek in een hoek en rende, in de hoop hem te zien, naar het balkon waar ik hem de eerste keer had horen fluiten. Toen ik eenmaal wegzakte in een moeras van spanning, deed ik geen oog meer dicht. Het kon me nu ook niet meer schelen of ik uitgemaakt zou worden voor zo'n type dat 'staat te loeren naar andermans vrouw en dochters'. Minutenlang tuurde ik naar het balkon in een poging de vogel in het donkergroene gebladerte van de druivenranken te ontwaren. Als ik er dan weer een hele tijd stond zonder een geluid te horen, begon er een vage twijfel te knagen. Uiteindelijk keerde ik dan terneergeslagen huiswaarts, wanhopig als een tienerjongen die zijn liefje niet aantreft op de plek waar hij haar dacht te vinden.

En dan te bedenken dat ik zogenaamd naar deze baai was gekomen om uit te rusten, hier op dit beschutte plekje aan de Egeïsche kust... Aan uitrusten dacht ik allang niet meer, ik was zo door die vogel geobsedeerd dat ik niet eens meer voelde hoe de golven zacht als zijde de kust streelden, hoe de zomerbries de jonge mensen verkoelde. Ik voelde me verscheurd en vroeg me af of het misschien niet de obsessie voor die vogel was waardoor ik verdronk in weemoed, maar mijn scheiding van *haar* die ik voor mezelf had gecreëerd, en de schok die dat teweeggebracht had.

Zoals die vogel was zij ook...

Wie 'zij' is?

Een 'ver gemis'...

Verlangen naar 'wat een droom is'...

Hoeveel dagen na die eerste ontmoeting was het dat we uit elkaar gingen, dat zij door de scheiding een ver 'gemis' werd, een leegte die ik invulde met wat ik van haar had gezien tot ze een gestalte kreeg die voor mijn ogen opdoemde..?

Het was een kalme namiddag... We zaten op de kale stoelen van een theetuin en dronken wat. De zon had zich teruggetrokken achter de bergen, er hing een aangename koelte over de stad. Aan de hemel stond een nevelige maan, de schakel tussen het daglicht en de helderheid van de nacht. De zon was van de toppen van de bergen in de verte de zee ingezakt en verdween nu als een rode bal in de diepte. Toen het rode spoor van de zon aan de horizon verdween, verloor de maan haar mistsluier en vertoonde zich als een stralende volle maan. Ik nam haar handen in de mijne. Ik werd overspoeld door een warme gloed van heel lang geleden. Als ze haar ziel niet in somberte heeft gesmoord, is een vrouw 'leeftijdloos'; ze was zo blij, in de wolken als een klein meisje. Ze fluisterde aan een stuk door lieve woordjes. (Maar haar stem had een floers zoals de maan aan het begin van de avond... Op haar gezicht lag een vage glimlach als de vleugelslag van witte vlinders naar de dood... [Van de lach op een vrouwengezicht schrik ik niet, maar van een glimlach raakt mijn hart verwond als een vogel die een haal krijgt van een wouw!])

Een ogenblik kruisten onze blikken elkaar. Ze had de jonge huid van haar tengere armen blootgesteld aan de wind. 'Bij ons gaat de zon nooit zo scharlakenrood onder, hij verbleekt juist. En als de zon dan fletser wordt, zie je ook nooit zo'n vage, omfloerste maan aan de hemel,' zei ze nauwelijks hoorbaar. Toen trok ze haar smalle schouders hoog op en hulde zich in een vreemd stilzwijgen. Door wat voor vijandige stemming werd ze toch bevangen toen de wereld het daglicht verruilde voor het duister van de nacht; waardoor kwam het dat haar gevoelens hun glans verloren, de lach op haar gezicht 'plotseling wegrotte als een vrucht'², de kleur van haar truitje verbleekte, haar paarse nagellak begon te schimmelen, haar 'geheime plek' tussen haar benen verdween, haar gezicht verschrompelde tot de kop van een ondermaats gebleven lam?

Onder de tafel zat ze steeds met haar voeten te wiebelen. Als iemand met zijn voeten wiebelt, kun je er van op aan dat hij op het punt staat op te stappen! Zelfs al vertrekt hij niet, al klinkt zijn lach over de tafels, dan heeft dat niets meer te betekenen! De persoon in kwestie is er al niet meer. Dat had ik meteen in de gaten.

'Ga maar, hoor, vooruit, ga maar dan,' zei ik, 'je hoeft hier op die kale stoelen je hart niet verder te kwellen...'

Ze zou toch wel opstaan, ook als ik dat niet had gezegd. Een ziel die tot niets meer komt houdt het nergens uit, al wil hij nog zo graag. Maar ze stond niet meteen op. Die huiiveringwekkende, onheilspellende glimlach op haar gezicht tekende zich nu nog duidelijker af. De lusteloze rode gloed die van

² Sait Faik [noot van de auteur]

haar hart naar haar gezicht stroomde, kleurde donker. Toen ik haar zo zag, wist ik niet meer wat ik zei.

'Jouw problemen stellen niets voor vergeleken bij de mijne! Kijk dan, ik tril zo erg dat ik zit te klappertanden, ik ril over mijn hele lichaam... Ik ken de berg van smarten, en ik weet hoe de rivier daar smaakt; ik heb al zoveel dingen moeten missen; jou missen lukt me ook heus wel. Vooruit, ga nu maar; maar besef wel dat je niet de enige bent op deze wereld wiens hart samenkrimpt...'

(Heb ik dat allemaal zo gezegd? Misschien heb ik zelfs nog wel meer gezegd, dingen die ik me nu niet meer voor de geest durf te halen...)

Onder tafel begon ze nog heviger met haar benen te wiebelen. Maar het was duidelijk dat ze niet halsoverkop wilde opstaan. Ze bleef nog even zitten. Haar vertrouwde genegenheid was me vreemd geworden. Waarom ging ze niet weg? Wilde ze me soms een laatste blik schenken op haar gezicht, dat ik nooit meer zou zien? Ze vouwde haar vingers om het theeglas en bracht dat naar haar dunne lippen. Op dat moment werden we gescheiden door een zwijgen dat zich met geen honderden woorden laat beschrijven. Ze begreep dat ik haar een laatste keer diep in de ogen keek en wendde haar blik af.

'Goed, dan ga ik maar,' zei ze en ze stond op.

Ik zei niets. Zonder met haar dunne lippen mijn wangen te beroeren, haar adem met de mijne te vermengen, drukte ze me enkel licht de hand en stapte toen op een bus, die meteen verder reed...

(Een verpletst beeld nu, twee ogen met een wazige blik die achteromkijken door de stoffige ramen van zo'n busje naar een arme buitenwijk...)

Op het balkon waar de vogel had gefloten zag ik een man met een gladgeschoren nek. Hij zat altijd in z'n eentje te roken, soms ook at hij smakkend van een meloen die hij in stukken had gesneden. Hij ging volledig op in zijn eten en zijn sigaret en had geen enkele belangstelling voor mij. Hij zat erbij alsof hij zijn leven lang niets anders had gedaan dan sigaretten roken, meloenen eten en stug zwijgen tegen wie er langs zijn balkon liep. Soms zat hij enkel te zitten als ik hem zag, zijn regelmatige lichaam, dat wel leek opgetrokken uit machtige balken, gezeten op een soort sofa, zijn rug tegen de muur geleund. Op dat soort dagen viel onmogelijk op te maken waar hij met zijn gedachten was, zo afwezig zag hij eruit, en minstens even eenzaam... Nu en dan zag ik ook een vrouw bij hem die met een star gezicht het balkon op kwam en weer wegging. Dat moest zijn vrouw zijn... Ook zij had zich in zwijgzaamheid gehuld. Maar haar stilte was van een andere soort dan die van haar man...

Als kind had ik altijd een heimelijke bewondering gekoesterd voor grote, zwijgzame mannen; ik vond dat ze volwassener waren, ingetogener, wijzer, sympathieker, en dacht dat ze alles weloverwogen beschouwden. Omdat hij zo bedaard was dat er niemand in zijn buurt leek te verkeren, omdat hij nooit iets tegen iemand zei, riep de man bij mij het beeld op van die mensen uit mijn jeugd. Vanwege dat beeld verlegde mijn belangstelling zich bijna van de vogel naar de man.

De vogel was een 'obsessie', maar die man was een levensgrote realiteit!

De middag liep ten einde, van de balkons van de huizen in de baai verspreidde zich die dag de geur van geroosterd vlees over de straten. Terwijl de mannen het vlees roosterden, maakten de vrouwen salade, dekten de tafel en riepen vanaf hun balkons over en weer dingen naar elkaar. Kinderen huilden, anderen lachten. In de uitgaansgelegenheden werden de ordinairste popliedjes gedraaid. Ook de man was in de stemming, hij stond bij de barbecue te neuriën. Terwijl hij met zijn ene hand het vlees roosterde, reikte hij met zijn andere naar het beslagen glas raki. Zijn pas geschoren nek was drijfnat van het zweet. De uitzonderlijkheid die de man in mijn ogen had gehad, was in een klap tenietgedaan nu hij eenmaal was opgestaan van de plek waar hij onveranderlijk had gezeten en net als de anderen vlees stond te roosteren op de barbecue; plotsklaps was hij een van al de doodgewone mannen die daar woonden. Toch was dat niet genoeg om de vogelobsessie uit mijn hoofd te zetten. Ik moest hem naar de vogel vragen.

Ik liep naar het balkon. De vrouwen kregen me in het oog en staakten hun onderlinge gekakel.

'Goedenavond.'

Zonder zijn blik van de barbecue af te wenden, reikte de man naar de raki. In één teug dronk hij zijn glas half leeg, hij slaakte een zucht zo vergenoegd dat je zelf zin kreeg om te drinken, en wreef toen met de rug van zijn hand zijn lippen af.

'Goedenavond,' antwoordde hij met de gebarsten stem van iemand die al jaren rookt.

'Ik zie dat u het druk hebt, maar ik ben al dagenlang benieuwd naar uw vogel. Ik hoop niet dat u me gaat vertellen dat hij dood is...'

Hij keek verbaasd van de barbecue op.

'Waarom zou die dood moeten zijn? Je gaat toch niet dood omdat je daar toevallig zin in hebt?'

Zijn antwoord klonk misschien wat bars, maar hij keek er gemoedelijk bij.

'Een paar ochtenden aaneen hoorde ik uw vogel fluiten als ik 's ochtends langskwam om een krant te kopen...'

'Natuurlijk,' onderbrak hij me. 'Hij zit daar.'

Ik keek omhoog, naar de plek die hij me aanwees. De vogel zat tussen de druivenbladeren, in een lentegroene kooi. Hij zat zo in het zicht, dat het me een raadsel was hoe ik die enorme kooi tot dan toe over het hoofd had kunnen zien. Ik kon mijn ogen niet van het dier afhouden, en op zijn beurt zat de vogel mij met zijn beweeglijke kraalooogjes aan te kijken. Het was een vogel zoals ik die eerder ook al wel had gezien, maar wat voor ras het was wist ik niet. Van een afstandje deed hij denken aan een kleine papegaai.

‘Wat voor vogel is het?’

‘Een parkiet...’

Ik maakte mijn zin af.

‘Iedere ochtend als ik hier voorbijliep, floot hij. Maar de laatste dagen hoorde ik hem niet meer...’

‘Als je niet tegen hem praat, fluit hij niet.’

‘Maar praten deed ik eerst ook niet, niet op de heenweg en ook niet op de terugweg... En toch floot hij...’

‘Natuurlijk. Misschien floot je een deuntje en dacht hij dat je praatte.’

‘U hebt misschien binnen ook wel gehoord dat ik al een hele tijd niet voorbij uw balkon kan lopen zonder iets tegen de vogel te zeggen, als ik geweten had dat hij zou fluiten als ik een deuntje fluit, dan had ik dat zeker gedaan.’

Op de geroosterde kant van het vlees dat hij boven de gloeiende kooltjes hield, borrelde gele vetblaasjes op. Voor de vorm blies hij even tegen een stukje vlees om het af te laten koelen en stopte het toen in de mond van de jongen die naast hem stond toe te kijken, nieuwsgierig als een scharminkelige kat.

‘Proef maar eens. Dan zijn we ervanaf,’ zei hij.

De jongen dacht dat de man het vlees kwijt wilde. Hij hield het gloeiend hete stuk niet lang in zijn mond, maar slikte het zonder te kauwen haastig door. Hij verbrandde zijn tong, de tranen sprongen hem in de ogen. Dat ontging ook de man niet. Met de rug van zijn hand streek hij de jongen over de wangen.

‘En, is het goed gebakken?’

De jongen zei niets en knikte alleen maar.

‘Ik sta hier bij die barbecue toch zo te zweten, dan mag het ook wel goed gebakken zijn!’ zei hij, en met de doek waarmee hij het handvat van de barbecue vasthield, wiste hij het zweet uit zijn brede nek.

‘Nu heb je het vlees doorgeslikt, dus dan zijn we ervanaf! Je moet me niet zo voor de voeten lopen, jij, vooruit, wegwezen!’

Weer begreep de jongen niet waar de man vanaf wilde, maar hij liep wel weg van de barbecue.

Toen de jongen vertrokken was, wendde de man zijn gezicht met een rakigrijns naar mij.

‘Dus je hebt wel gepraat maar hij floot niet? Je hebt geen liedje gefloten, maar als je het geweten had, had je dat wel gedaan... Hahahaha!’

Ik knikte, al begreep ik niet waarom hij moest lachen. Hij bleef maar lachen, tot er een rochel vastzat in zijn keel.

'Madam is gesteld op haar rust; als ze voer in haar bek heeft, fluit ze ook niet! Je moest eens weten wat voor karakter ze heeft..! Als je het niet met je eigen ogen hebt gezien, wil je het vast niet geloven; bijna iedere dag haal ik haar uit haar kooi en laat ik haar in de kamer los, dan vliegt ze de hele dag rond, maar denk maar niet dat ze ook maar een klein beetje viezigheid achterlaat. Ze is heel vredelievend; er hoeft maar iemand in huis zijn stem te verheffen en iets lelijks te zeggen of mevrouw trekt zich beledigd terug. Gek word je ervan als je haar dan moet gaan zoeken, onbegonnen werk! Het is dat ze op een gegeven moment medelijden krijgt en weer tevoorschijn komt, anders zou je haar van je leven niet vinden!'

Hij verkeerde inmiddels in de wereld van zijn vogel.

'Je zult het wel niet geloven, dat zou ik ook niet doen als ze het aan mij zouden vertellen; maar ik meen het, net als kleine meisjes die hun moeder nadoen, zit zij zich ook voor de spiegel op te tutten...'

Het begon verbrand te ruiken, anders had hij nog een hele tijd staan uitweiden over wat de vogel wel niet vermocht.

'Man, we staan hier zo te praten, we laten het vlees nog aanbranden!' riep hij uit. Hij haalde de half verkoelde stukken vlees van de barbecue en schikte ze op een metalen schaal.

Hij sprak geen woord tijdens zijn reddingsoperatie. Omdat hij zweeg, hield ik ook mijn mond. En laat precies op dat moment de vogel beginnen te fluiten, terwijl ik iedere hoop had opgegeven dat ze dat ooit nog zou doen..!

'De vogel float!' riep ik. 'Hebt u het gehoord? De vogel heeft gefloten!'

'Natuurlijk doet ze dat...' zei hij alsof het de normaalste zaak van de wereld was. 'Kijk, als wij niets zeggen doet zij het... Dat is nog zoiets typisch van haar; ze doet precies waar ze zelf zin in heeft...'

Hij trok zijn gezicht in een grijns.

Toen begon hij uitvoerig uit te doeken te doen wat voor andere gewoontes de vogel erop na hield, en hoe ik me tegenover haar moest gedragen.

Als ik voorbijliep moest ik eerst kijken of de vogel in de kooi zat of binnen was. Als ze binnen was, bestond de kans dat ze verdiept was in het getut voor de spiegel. Daarmee rekening houdend moest ik dan muisstil doorlopen. Als ik zag dat ze buiten zat en aan het eten was, kon ik maar beter mijn adem inhouden om haar humeur niet te bederven, laat staan dat ik zomaar iets kon zeggen. Als ze water zat te drinken en haar snavel omhoog had zou ze kunnen stikken, dus dan moest ik op mijn tenen voorbijsluipen om haar niet te laten schrikken. Als ze in haar kooi zat en haar kop tussen haar vleugels had gestoken kon ik zonder bezwaar goedemorgen wensen. Als ze sliep – ik weet niet of dat alleen voor haar gold of voor alle parkieten; waarschijnlijk zijn ze allemaal een beetje doof – kon je desnoods een kanon afschieten. Als ze wakker was, of als ik veronderstelde dat ze deed alsof ze sliep terwijl ze

enkel wat uitrustte, kon ik doen wat ik wilde; dan mocht ik praten, of een deuntje fluiten. Maar ik moest vooral niet vergeten dat ze misschien niet meteen begon terug te fluiten zodra ik tegen haar praatte of floot. Ik moest wat geduld hebben, en wachten tot ze begon. Ook al floot ze niet meteen, ze zou dat wel doen als ik een paar meter verder was. Dat betekende namelijk dat ze me waardeerde. Zodra ik haar dan hoorde was het wel zaak rechtsonkeert te maken en haar liefkozend toe te spreken. Want dat gold als een kwestie van goede manieren tegenover haar. En dan moest ik niet denken dat ze toch geen verstand had van stijl; zij kon wel degelijk onderscheid maken tussen grof en fijnzinnig taalgebruik, dat moest ik goed beseffen. Verder diende ik vooral niet te vergeten dat ik geen enkel dier kon laten doen wat ik wilde als ik het dat niet eerst had aangeleerd, dat was met een vogel niet anders dan met een olifant. Dieren vergden nu eenmaal de nodige inspanning. Parkieten lieten zich niet dwingen, ze hielden juist van een praatje, dat wist iedereen. Ze floot als ze er zin in had en anders niet. En als ze merkte dat men van haar hield, dan gebeurde het zelfs wel dat ze de hele nacht aan een stuk door zat te fluiten...

Ik was blij dat ik uit de beschrijving van de man allerlei belangrijke details over de vogel had geleerd.

‘Wat een opluchting,’ zei ik, ‘als ze in deze drukte heeft gefloten, dan doet ze dat in het vervolg altijd! Nou, smakelijk eten.’

Ik wilde al weglopen, maar hij trok me aan mijn arm.

‘Waar gaat dat heen? Je hebt hier zo’n tijd al die geuren geroken, dan kun je niet zomaar opstappen, hoor! Als je zo blij bent dat de vogel gefloten heeft, moeten we dat vieren!’ Hij wees naar de raki. ‘Ik schenk even een glas voor je in, we klinken erop, en dan zul je zien dat ze van die klinkende glazen ook nog gaat fluiten... Hahaha!... Weggaan kan altijd nog, kom aan tafel...’ zei hij.

‘Bij ons thuis zijn ze ook bezig met de barbecue, ze zitten op me te wachten,’ zei ik.

‘Want ze zeggen: altijd even kijken of een stukje vlees net zo lekker is als het eruitziet... Proef maar, dan kun je zien of de beste van de hele baai een lapje vlees ook zo goed klaarmaakt!’ zei hij, en net als bij de jongen stopte hij ook mij een stuk vlees in de mond.

Ik deed wat de man had gezegd. ’s Ochtends als ik de krant ging halen en op de terugweg zei ik: ‘Hoe is het ermee, beestje van me, fluit eens even,’ als de omstandigheden het toelieten, of ik floot zelf een deuntje, en dan floot de vogel terug. Zo begon de vogel op een zekere ochtend weer te fluiten toen hij mij had gehoord. De man zat op het balkon. Hij had zijn bril opgezet en zat de krant te lezen. Er was nu eenmaal een bepaalde band tussen ons ontstaan. Ik kon niet zomaar zijn balkon voorbijlopen zonder een praatje te maken. Hij stond dan wel bekend als ‘iemand die geen stom woord zei’, maar ik geloof dat hij mij wel mocht want hij gaf antwoord op alles wat ik vroeg.

‘Goedemorgen!’

‘Goedemorgen...’

Ik was zijn korte antwoorden wel gewend. Ik wist dat hij niet op of om zou kijken om te zien wie er passeerde als ik hem niet zou begroeten, daarom was ik altijd de eerste die iets zei. Het was een prachtige ochtend geweest toen ik wakker werd, en ik stak dan ook opgewekt van wal.

‘Ik heb ergens gelezen dat parkieten altijd in paartjes leven. Waarom is deze alleen?’

‘Ze waren met zijn tweeën, maar eentje is er dood gegaan...Die ligt onder de pruimenboom...’

Zijn gezicht vertrok toen hij naar de pruimenboom wees, zijn glimmende nek werd doffer. Hij legde zijn krant en zijn bril weg. Zijn gezicht liep paars aan, zoals bij mensen die lijden aan kortademigheid. Ik wist niet wat ik moest doen. Een schimmige vrouw die vanachter de vitrage naar ons had staan kijken, kwam tot mijn opluchting tevoorschijn alsof er niets bijzonders aan de hand was.

‘Zo gaat dat nou altijd met hem,’ zei ze, ‘zoveel sterfgevallen als hij al heeft meegemaakt. Hij is er steeds overheen gekomen, maar sinds de dood van de vogel is hij de oude niet meer. Iedere keer als het over de gestorven vogel gaat is het raak. Hij is ervoor naar de dokter geweest, maar die wist ook niet wat hem mankeerde. Ik dacht, ik neem hem mee naar de imam, maar hij viel tegen me uit dat ik niet hoefde te beginnen over imams en gebedsgenezers! Terwijl dit daar nou precies een geval voor is; Joost mag weten wat hij dan precies ziet, maar ineens verstijft hij helemaal. Wat moet een dokter daar nou mee aan! Dit is precies als anders, een toeval; als het over de vogel gaat, krijgt hij een toeval...’ zei ze.

Ze zag dat ik wit was weggetrokken.

‘Jij kon het niet weten,’ probeerde ze me gerust te stellen. ‘Jij vroeg naar het maatje van de parkiet omdat je het niet wist; verder vraagt niemand hier in de baai hem daarnaar. Het gebeurt geregeld, hoor, we zijn het gewend, trek het je maar niet aan, het gaat zo weer over...’ zei ze. Ze schoof het balkongordijn een stukje open en ging naar binnen.

Het klopte wat ze had gezegd. Een paar minuten later kwam de man weer bij, hij zette zijn bril op en pakte de krant. Maar in plaats van te lezen staarde hij afwezig in de verte. Alsof hij met een hoop lawaai uit een diepe slaap was gehaald, gleden zijn ogen van mij naar de kooi en van de kooi naar mij. De vogel zat in haar kooi met een uitgestrekt kopje naar ons te kijken, draaiend met haar kraallogjes alsof ze wilde vragen wat er was.

Het ergste was misschien voorbij, maar de bleke kleur van de weemoed was niet van zijn gezicht verdwenen. ‘Op de dag dat haar maatje doodging fladderde ze me toch in het rond, een en al gefladder en gekwetter, gefladder en gekwetter... Alsof ze dood wilde, maar eerst al dat gekwetter op deze wereld achter wilde laten! Hoe harder ze tekeering, hoe meer het geluid op

mijn zenuwen werkte. Hier komt ze niet meer overheen, dacht ik bij mezelf toen ik haar zo zag. Ik sloot me ervoor af.'

Hij geeuwde uitvoerig. 'Of het nou een maand heeft geduurd, of zelfs twee, ze sloeg steeds maar met haar kopje, met haar lijf, net hoe het uitkwam, tegen de tralies van haar kooi, er bleef niets van haar over; een en al gejammer en geklaag, de hele tijd maar fladderen... Ik dacht dat ze erin zou blijven. Iedere keer als ze met haar kopje of haar lijf tegen de kooi sloeg, dwarrelden de veren in het rond. Daarom is haar kruin zo kaal.'

Hij verzonk een tijdje in gedachten.

'Om de een of andere reden zag ik haar op een ochtend ineens kalmpjes in haar kooi zitten. Dagenlang wachtte ik tot ze weer ging fluiten. Niets! Ze kon geen geluid meer maken. Ik praatte, maar ze floot niet; ik floot voor haar, maar ze floot niet terug... Zoals ik eerst had zitten klagen over haar gekwetter, klaagde ik nu dat ze helemaal geen geluid meer maakte. Ik had in de krant eens gelezen over een vrouw in Amerika die plotsklaps het praten verloor was. Zo was zij waarschijnlijk het fluiten verloor. Ik dacht dat het zo zou blijven, dat ze tot haar dood niet meer zou fluiten. Wat ik ook deed, fluiten ho maar!'

Hij had hard gepraat maar dempte nu zijn stem. 'Ik probeerde haar te verleiden om weer te gaan fluiten, maar ondertussen overkwam mijzelf iets vreemds. Het begon me te duizelen, en ineens zat ik opgesloten in een donkere kooi, zoiets als die herbergen van vroeger... Honderden vogels in een kooi! Mijn vogels hadden zich vermenigvuldigd, een compleet leger was het; of misschien zag ik het zo... Het was donker in de kooi, maar toch kon ik alle vogels onderscheiden. En allemaal zoals die van mij... Ze scheerden als zwaluwen door de lucht, keerden om en schoolden bij me samen, streken overal op me neer. Ze smeekten me om hen van de dood te redden. Vooral die onder de pruimenboom...'

Hij had wallen en zijn ogen waren vochtig geworden.

'Die smeekte het hardst. Je had hem moeten zien; hij had een veel vollere vacht dan zij, en zijn gekwetter klonk veel dieper... Hij ging nooit eerder slapen dan ik. Als mijn vrouw tegen me uitviel, dan begon hij zo klein als hij was ruzie met haar te maken. 's Ochtends kwam hij naar mijn hoofdeinde en pikte haartjes uit mijn snor. Ik werd wakker van het geluid van zijn snavel... Onder het eten ging hij tegenover me zitten, als ik niets at deed hij dat ook niet; als ik begon, deed hij dat ook, als ik ophield, stopte hij ook... Je had hem moeten zien als hij zich waste, dan piepte hij als een baby die zeep in zijn ogen heeft gekregen... Op sommige dagen hoor ik hem ik weet niet hoe vaak van onder de pruimenboom kwetteren...'

Er biggelden tranen over zijn wangen.

'Als die vogel nu ter sprake komt, lijkt het wel alsof ik ineens in die enorme kooi beland. Daar zit ik al twee jaar mee. Maar je kun het aan niemand kwijt; hoeveel mensen lopen er nog op de wereld rond die enig benul hebben van

het gefluit van vogels? Je hebt me hier van die stomkoppen, die zien meteen hun kans schoon, ze hoeven zo iets maar te horen, of ze beginnen meteen te schamperen dat ik gestoord ben om zo'n gedoe te maken over een vogel... Ze moeten niet denken dat ik dan ook maar enig medelijden heb, dan timmer ik ze allemaal in elkaar, de schoften!

Er was hem waarschijnlijk iets anders ingevallen, hij staarde wezenloos voor zich uit.

'Ik weet niet of ik je dat al verteld had, maar de vogel is aan het eind van de herfst doodgegaan. De ene ging dood, deze hier bleef over. Ik liet haar heel vaak uit de kooi zodat ze de dood van haar maatje kon vergeten. Eerst week ze niet van mijn zijde en bleef ze steeds op mijn schouder zitten, alsof ik haar partner was... Toen brak de lente aan, de pruimenboom stond in bloei. Wat ik al zei, zij hier had al een half jaar niet meer gefloten. Ik was binnen bezig, toen ik van buiten ineens gepiep hoorde komen! Ik kon mijn oren niet geloven. Ik was vergeten hoe haar gekwetter klonk, ik dacht dat er een andere vogel op het balkon was neergestreden. Ik stooft naar buiten. Maar nee, zij was het die daar zat te kwetteren...!

'Pie-iep!... Pie-iep!... Pie-iep!..'

Terwijl hij vol overgave zat te piepen, keek hij naar het donkere gebladerte waar de vogel zat.

'Maar net als ik heeft zij er ook iets aan overgehouden. Soms staakt ze zomaar ineens haar gefluit. Ik begrijp er niets van, waarom zou een vogel die altijd fluit er ineens mee ophouden? Dan zit ze maar te zitten, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat, en geeft ze geen kik... En als het daar nou bij bleef, maar ze moet ook nergens iets van hebben! Jij of ik, de bomen, de vogels, de insecten, de katten, de honden, de kooi, de bloemen, het gras, andere vogels, het eindeloze blauw van de zee, bergen met hun toppen in de wolken... ze is kwaad op alles en iedereen!... Zelfs als je 'psst!' zegt, reageert ze niet, niets kan nog goed doen... Vroeger was dat gepruil zo weer over. Maar de laatste tijd komt er geen eind aan. Je hebt het zelf gezien, je bent hier een paar dagen te gast, maar je hebt toch ook al het een en ander meegekregen van dat gemok...'

Zijn lichaam werd overmand door de zware vermoeidheid van de weemoed. Zijn ogen werden steeds kleiner en vielen toen dicht. De slaap had zijn gezicht een kalme uitdrukking gegeven. Ik stond langzaam op, liep zonder gedag te zeggen naar huis en sloot me op in mijn kamer.

'Stille eenzaamheid...'

Zoals die vogel was zij ook...

Wie 'zij' is?

Een 'ver gemis'...

Verlangen naar 'wat een droom is'...

Ze vertelde over een man, een kerel zonder gevoel voor poëzie, die ze beschreef alsof hij haar geliefde was. Zijn postuur van een meter tachtig, zijn lichaam dat ik me voorstelde als de gestalte van een nijlpaard... Terwijl ze praatte bedacht ik dat hij met zijn armen, dik als vlezige kussens, haar tere botten kraakte. In zijn omhelzing raakte ze buiten zinnen van genot, had ze het over feminisme en omgaf ze hem met de vrouwelijke geur van haar sensualiteit...

Je kunt maar beter niet verliefd worden, want dan heb je nergens meer oog voor, dan verandert weemoed in verlangen, verlangen in weemoed... Sinds ze weg was, was weemoed nog het enige wat in mijn hart brandde. Mijn genegenheid verdorde als het gras op een schrale akker.

Zo hevig was mijn verlangen dat ik er alles voor over had om haar stem te horen!

(Als ik aan haar denk, zie ik de hele tijd Zeynep voor me, omdat ik hen allebei in dezelfde tijd heb leren kennen. De warme beroering van haar dunne lippen op mijn wangen... Het daglicht dat zich van de diepblauwe blik van haar moeder verspreidde naar haar uitstekende jukbeenderen... Het verweerde Anatolische gelaat van haar vader, die de godganse dag op het vliegveld sigarettenpeuken van de grond raapte, lege plastic flessen, chocoladewikkels en bergen andere weggegooide rommel... Zeynep was het licht van de genegenheid; en zij was met haar zwijgzaamheid het nachtelijk duister van de moedeloosheid... Zeynep was wat er was, zij wat miste...)

Ik moet er de hele tijd aan terugdenken. Hoeveel dagen was het geleden dat ze in het gras ging liggen en haar welgevormde tenen naar de zon spreidde?... Wanneer het daglicht op haar viel, werd de kleur van de hartstochtelijke woordjes die over haar regelmatige, dunne lippen kwamen op haar gezicht weerkaatst; haar stem ruiste door de fijne aderen van mijn hart. Als ze haar mond opende, schitterde het licht op haar tanden... Dat was haar poëzie.

Als ze dan zoveel hartstochtelijks had gezegd, waarom belde ze nu dan niet, waarom kreeg ik haar stem niet te horen, waardoor mijn hart weer een hart zou zijn? Ze had me om een pen gevraagd, die stevig tussen haar smalle vingers geklemd en mijn telefoonnummer opgeschreven, terwijl ze ieder cijfer herhaalde. Zou ze in de gaten hebben gehad wat voor schok ze bij me teweegbracht toen ze mijn pen teruggaf en haar hand de mijne raakte?

God weet hoe ver weg ze van mij is...

Zou ze misschien moeten denken aan de 'ik' die wegzonk in haar ogen als hij bij haar in de buurt was; of was ik voor haar een verliefde idioot die zich

inbeeldde dat hij een 'geliefde' was; een handje as, uitgestrooid in een hart dat slechts een woestenij is zonder liefde?

'Ik ben je allang vergeten. / Jij soms ook, kijk achterom!'³

(Ik heb je nooit kunnen vergeten, vanaf het moment dat je zei dat je wegging en vertrok, heb ik mijn hand nog geen seconde van de hoorn van de telefoon gehaald.

Haar telefoonnummer thuis [eerste poging]: Tring!... Tring!... Triing!...

Mobiel [tweede poging]: 'U kunt na de toon een boodschap achterlaten!' En terwijl ik mijn boodschap inspreek, verliest de telefoon zijn weerklink, net als haar stem...

Mobiel [derde poging]: 'Het nummer dat u belt is op dit moment niet bereikbaar!'

Mobiel [vierde poging]: Haar telefoon gaat over. Er wordt opgenomen. Aan de andere kant het geheime geruis dat de geluiden opzuigt... Een vertrouwde stilte; 'stille eenzaamheid...' Klik!

Telefoon op haar werk [vijfde poging]: 'U kunt nu het doorkiesnummer intoetsen...' Ik toets het nummer in. Tring!... Tring!... Triing!...

Laat je stem horen!

Als ik je stem hoor, weet dan dat zelfs het kleinste wolkje aan de hemel oplost, dat kabbelende golven met hun dunne lippen de naar dennen geurende kust zullen aanraken, dat het serene licht van de volle maan de warme holtes van je huid zal strelen...

Vogels die geen geluid meer maakten, begonnen weer te fluiten... Wees minstens als zo'n vogel; laat je stem horen!

De verkleumde sterren aan maanloze hemels warmden zich aan mijn handen. Je hebt mijn bloed verkild; mijn genegenheid is in de duisternis van je hart bevroren. Denk erom dat je niet met verre gevoelens aankomt en me de resten van mijn genegenheid laat zien, tot kadaver verkoold in je hart!

In naam van de god die hemel en aarde heeft geschapen, in naam van farao's en heidenen...

Laat je stem horen; laat me niet tot de blinde sterren smeken!

Bel of zet je telefoon aan!...)

Oorspronkelijke titel: *Ya ara, ya açık tut telefonunu*. Uit: Adnan Binyazar, *Şairin Kedisi*, Can Yayınları, 2005. Vertaald uit het Turks door Hanneke van der Heijden, 2006.

³ de dichter Cahit Külebi [noot auteur]

Selectieve bibliografie over *Het boek van Dede Korkoet*

Recensies

Erdal Balci, *Dolle Domroel was een rare moslim, Het nationale epos van de Turken is vertaald*, Trouw, 12 november 2005

Michiel Leezenberg, *Turken, maar geen moslims*, NRC Handelsblad, 7 oktober 2005

Frank Ligtvoet, *De tong van de bard is rap, Is 'Het boek van Dede Korkoet' het nationale Turkse epos?*, De Volkskrant, 26 augustus 2005

Berthold van Maris, *De bergen storten in, de rivieren staan stil, Turkoloog Rik Boeschoten over het nationale epos van de Turken*, NRC Handelsblad, 19 november 2005 (interview)

Jan Schmidt, *Antiek Turks epos met verve vertaald, Rik Boeschoten: Het Boek van Dede Korkoet*, Zemzem, nummer 3, november 2005

Secundaire literatuur

Ilhan Basgoz, *Epithet in Prose Epic, The Book of my Grandfather Korkut*, in: Ilhan Basgoz en Mark Glazer (red.), *Studies in Turkish Folklore, in Honor of Pertev N. Boratav*, Indiana University Press, 1978

Rik Boeschoten, *Eenheid in verscheidenheid. Enkele motieven in Turkstalige epen en Het boek van Dede Korkoet*, Armada, nummer 44, september 2006

Rik Boeschoten, *Remarks on the Book of Dede Korkut*, Arab Historical Review for Ottoman Studies, jaargang 19-20, 1999

Michael E. Meeker, *The Dede Korkut ethic*, International Journal for Middle East Studies, nummer 3, 1992

Bestellijst

Bij Umut Literatuur zijn volgende publicaties gratis op te vragen

- Programmaboekje lezing Ferit Edgü
- Programmaboekje lezing Ahmet Altan
- Programmaboekje lezing Cezmi Ersöz
- Programmaboekje lezing Ahmet Ümit
- UMUT Magazine, nummer 1, juni 2002
- UMUT Magazine, nummer 2, winter 2002
- UMUT Magazine, nummer 1, lente 2003
- Een informatiepakket

Naam:

Adres:

Postcode:

Plaats:

Bon opsturen naar: Umut Literatuur, Oudegracht 36, 3511 AP, Utrecht